

Enkele berekeningen op hoofdlijnen voor De Correspondent ('Sander en de brug')

Wij zijn door De Correspondent gevraagd om advies bij de cijfermatige onderbouwing van het boek 'Sander en de brug'. Daarbij kwam de vraag op: wat zijn de budgettaire gevolgen van een belastingstelsel waarin alle vormen van inkomen gelijk worden behandeld. Het doel van de exercitie is niet om te komen tot een officiële doorrekening, zoals die bijvoorbeeld op verkiezingsprogramma's wordt toegepast. Dat is ook niet mogelijk zonder een precieze invulling van de voorgestelde hervorming. Wel hopen we het antwoord globaal te benaderen en zo de lezer beter te informeren over de haalbaarheid van het voornemen. In dit document geven we toelichting op onze berekeningen.

Het boek 'Sander en de brug' stelt voor diverse vormen van inkomen gezamenlijk te belasten ('inkomen is inkomen'). Om te onderzoeken of dit idee financieel haalbaar is, hebben we gekeken naar de verschillen in belastingdruk op verschillende soorten inkomsten. We kijken naar a) De belastingdruk op inkomsten uit arbeid; b) de belastingdruk op inkomsten uit vermogen; c) de belastingdruk op erfenissen en schenkingen.

Conclusie

Het principe 'inkomen is inkomen' zou op vele manieren kunnen worden ingevuld. Hoe progressief wordt het totale inkomen dan belast? Is er een heffingsvrij voet? En geldt voor iedere situatie hetzelfde tarief? Om te onderzoeken welke budgettaire gevolgen zo'n hervorming zou kunnen hebben, interpreteren we 'inkomen is inkomen' in onderstaande als volgt: de belastingdruk (de hoeveelheid afgedragen belasting per eenheid inkomen) op verschillende inkomensvormen wordt gelijkgetrokken. Zo maken we de verschillende soorten inkomsten vergelijkbaar. Een nadeel is dat onze berekening zich niet vertaalt naar een specifieke hervorming van het stelsel. We beschouwen in onderstaande drie bronnen van inkomsten: arbeid, vermogen, erfenissen en schenkingen. Daarbij maken we de aanname dat er geen gedragseffecten zijn.

Verhogen we de belastingdruk op vermogensinkomsten en erfenissen tot het punt dat deze gelijk is aan de belastingdruk op arbeid, dan levert dat naar verwachting 38,8 miljard euro aan extra belastingopbrengsten op. Deze komen voor 34,0 miljard euro uit een hogere effectieve druk op vermogensinkomsten, en voor 4,8 miljard euro uit een hogere effectieve druk op erfenissen en schenkingen.

Wordt deze opbrengst ingezet om de effectieve druk op alle onderdelen te verlagen, dan kan de belastingdruk op al deze vormen van inkomen met 5%-punt omlaag. Er zijn vele manieren om dit te vertalen naar de specifieke parameters van het belastingstelsel. Kanttekening is dat een stelsel waarin alle vormen van inkomen gelijk worden behandeld een grootschalige hervorming vraagt.

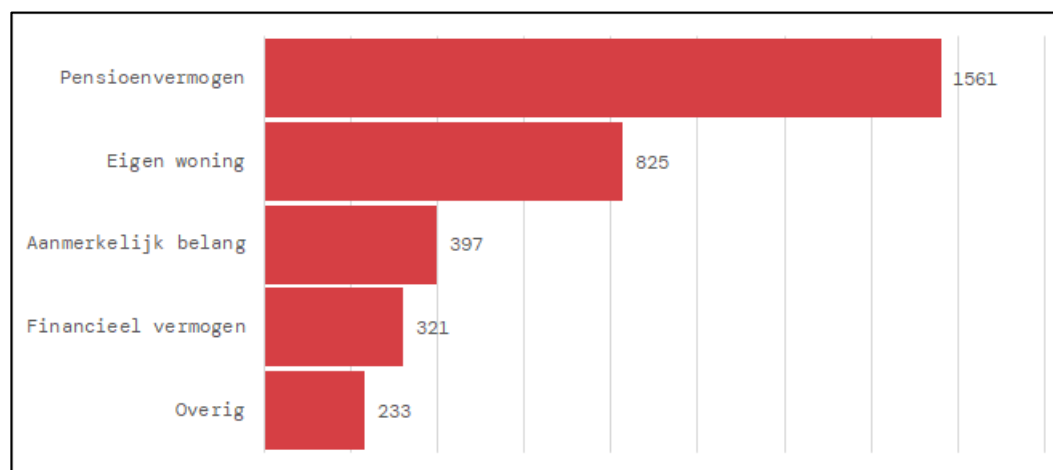
Een belastinghervorming die de voorgestelde doelen bereikt zal echter gedragseffecten met zich meebrengen. Een lagere druk op arbeid stimuleert bijvoorbeeld om te werken, wat belastinggeld oplevert. Een hogere druk op vermogen moedigt ontwijking aan, wat belastinggeld kost. Deze effecten werken dus tegen elkaar in. Hoe groot ze zijn (en of hun netto-effect positief of negatief is) zal sterk afhangen van de specifieke maatregelen die worden gekozen. In onze berekeningen houden we dan ook geen rekening met deze gedragseffecten.

A. De belastingdruk op inkomsten uit arbeid

De belastingdruk op arbeid is ongeveer 30%. Dit berekenen we door de belasting- en premieontvangsten als percentage van het bbp¹ te delen door de arbeidsinkomensquote². De uitkomst is in lijn met micro-inschattingen van de 'average tax wedge' door de OESO.³ De OESO berekende dat belastingen en premies in 2021 voor Nederland 35,3% van de totale loonkosten beslaan voor een alleenstaande zonder kinderen en met een gemiddelde inkomen. Voor een eenverdiener met twee kinderen is dit 29,1%. Voor tweeverdieners met twee kinderen is dit 27,4% (waarbij de tweede verdiener twee derde van het gemiddelde inkomen verdient).⁴

B. De belastingdruk op vermogensinkomsten

Inkomsten uit vermogen worden in Nederland erg verschillend belast. De tabel en de figuren hieronder geven een overzicht. Figuur 2 toont de samenstelling van het totale vermogen. Tabel 1 en Figuur 3 tonen de meeropbrengsten als de belastingdruk stijgt naar 30%. De voetnoten van tabel 1 beschrijven de bronnen en methode.

Figuur 1: vermogen in Nederland, miljard euro

¹ Ministerie van Financiën (2020), Bouwstenen voor een beter belastingstelsel. Data voor het jaar 2018 in Hoofdstuk 2, figuur 1.1: 23.1%.

² Om precies te zijn het door het CBS berekende langjarig gemiddelde: 77%. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/27/aandeel-arbeid-in-de-economie-laatste-jaren-op-lager-niveau>

³ Hierbij worden alle belastingen- en premies meegenomen, maar niet de verplichte bijdrages aan pensioenen en zorgverzekering (ook wel *non-tax compulsory payments*³).

⁴ OECD, 2022: <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/taxing-wages-brochure.pdf>

De grootste vermogenscategorieën zijn het pensioenvermogen en de eigen woning. Deze worden nu fiscaal gesubsidieerd in plaats van belast. De fiscale subsidiering van pensioenen wordt geschat op 16,4 miljard euro jaarlijks.⁵ Kanttekening is dat door demografische trends de huidige kosten kunnen afwijken van de toekomstige kosten. Deze subsidiering bestaat uit twee componenten: de omkeerregeling en de vrijstelling van pensioenvermogen in box 3. De omkeerregeling maakt dat enerzijds inkomsten die als premies worden ingelegd onbelast blijven, en anderzijds dat pensioenuitkeringen bij uitkering wel worden belast in box 1 maar tegen een lager tarief.

Zouden we de waarde van de eigen woning belasten (na aftrek van hypotheek) tegen een belastingdruk van 30%, dan levert dat zo'n 13 miljard euro op. De hypotheekrenteaftrek kost namelijk meer dan het eigenwoningforfait en de onroerendezaakbelasting oplevert. Zoals gezegd wordt daarbij geen rekening gehouden met gedragseffecten.

Als we alle inkomsten uit vermogen tegen een belastingdruk van zo'n 30% zouden belasten, dan levert dat ieder jaar 34 miljard euro extra op. Tabel 1 toont de onderliggende cijfers, waarbij is aangenomen dat gemiddeld een rendement van 4% wordt behaald. Gedagsreacties zullen dit bedrag nog verminderen. Want als mensen minder gaan sparen door een hogere belasting op vermogensinkomsten, of belasting ontwijken via het buitenland, vermindert dat de opbrengst. In hoeverre dit een rol speelt zal afhangen van de specifieke maatregelen waarvoor wordt gekozen.

Tabel 1: belasting van inkomsten uit vermogen

Vermogens categorie	Vermogen (miljard euro)	Belasting	Opbrengst (miljard euro)*	Belastingdruk op inkomsten**	Meeropbrengst bij Belastingdruk van 30%*
Pensioenvermogen	1561		-9,5	-15,2%	16,4
Waarde eigen woning	1549				
Hypotheekschuld eigen woning	-724				
Eigen woning	825	Box 1	-3,1	-9,4%	13,0
Aanmerkelijk belang	397	Box 2	2,6	16,4%	2,2
Bank- en spaartegoeden	327				
Effecten	137				
Schulden	-143				
Financieel vermogen	321	Box 3	4,2	32,7%	-0,3
Overig	233		0	0,0%	2,8
Totaal	3337		-5,8	-4,3%	34,0

Noot: Een preciezere inschatting kan worden gemaakt op basis van individuele maatregelen om kapitaalbelastingen te verhogen. Voornamelijk het gebruikte rendement is een grove aanname. Bovenstaande overschat de mogelijkheden om bijvoorbeeld de categorie 'overig' te belasten. Ook dient voor de volledigheid te worden aangemerkt dat over inkomen uit aanmerkelijk belang mogelijk al vennootschapsbelasting en dividendbelasting is betaald, wat de vergelijking bemoeilijkt. Kapitaalbelastingen die buiten beschouwing blijven: vennootschapsbelasting, verhuurderheffing, bankbelasting, dividendbelasting, schenk- en erfbelasting, transactiebelastingen, kansspelbelasting, overdrachtsbelasting.

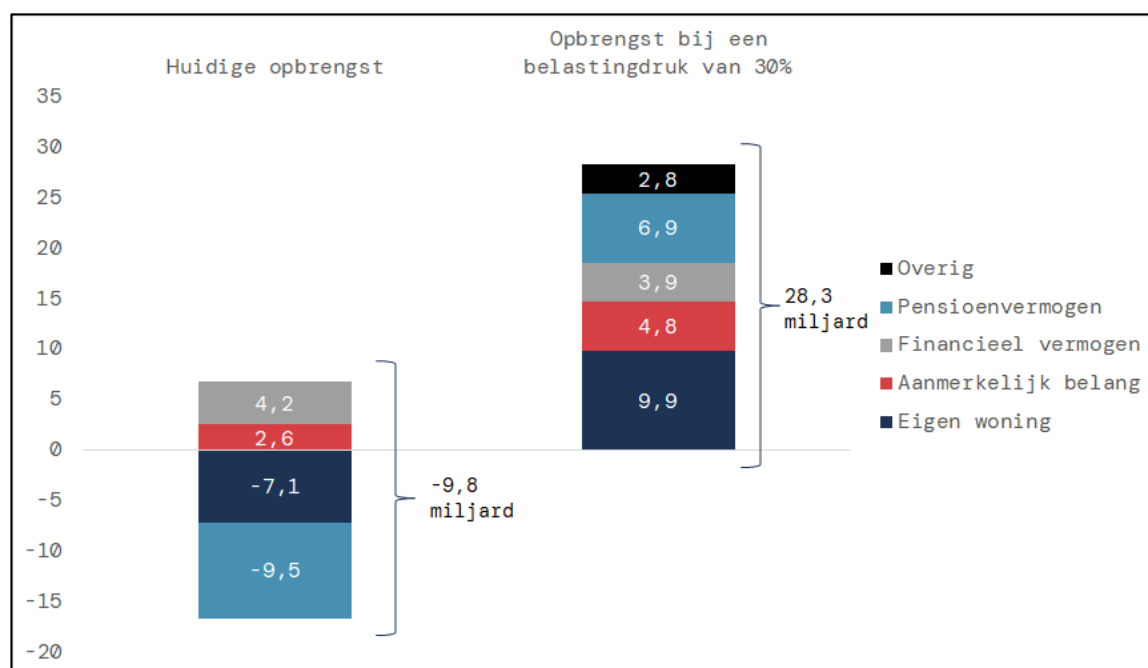
⁵ Raming uit het IBO vermogensverdeling (Figuur 3.4):

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/07/08/ibo-vermogensverdeling-5-juli-2022>

Bron: berekeningen op basis van IBO Vermogensverdeling, 2022 (data voor het jaar 2020: vermogens Tabel 3.1, belastinginkomsten figuur 3.4). Opbrengst pensioenen is gelijk aan kosten omkeerregeling (Miljoenennota 2022, bijlage 9).

* Voor pensioenen is van belang dat de vrijstelling in box 3 deels ongedaan wordt gemaakt door de omkeerregeling. De omkeerregeling heeft op zichzelf een negatieve opbrengst, maar belast wel kapitaalinkomsten bij uitkering. De hier genoemde bestaande opbrengst is het netto effect van die regeling, gegeven de vrijstelling van Box 3. De meeropbrengsten van de afschaffing van de vrijstelling in Box 3 worden verminderd doordat er minder wordt belast bij uitkering (als de omkeerregeling geldt), dan wel omdat de grondslag van pensioenvermogen kleiner wordt (als de omkeerregeling niet geldt). Het laatste effect bevat ook het relevante kruisefect van de afschaffing van beide regelingen. Daarom is aangesloten bij het IBO vermogensverdeling (2022), dat met een totaal van 16,4 mrd voor 'fiscaal gefaciliteerde pensioenopbouw' rekest. Het relevante tarief is dan het tarief Box 3, dat in de buurt komt van 30%.

** Aangenomen rendement: 4%

Figuur 2: huidige en potentiële belastingopbrengst, miljard euro

C. De belastingdruk op erfenissen en schenkingen

In 2020 was er sprake van ongeveer 19 miljard euro aan nalatenschappen en 4 miljard euro aan schenkingen in Nederland.⁶ De erf- en schenkbelasting leverde 2,3 miljard euro op.⁷ Het effectieve tarief was dus nog geen 10%, terwijl 10% het laagste tarief in de erf- en schenkbelasting is (zie tabel 2). Diverse fiscale regelingen versmallen namelijk de grondslag van deze belasting, waaronder de bedrijfsopvolgingsregeling (BOR).

Een verhoging van de belastingdruk op erfenissen en schenkingen naar 30% levert 4,8 miljard euro op. Zoals gezegd vergt zo'n hervorming nadere invulling. Dat komt omdat ook bij

⁶ Bron: [CBS](#) (erfenissen), [CBS](#) (schenkingen)

⁷ Erfenissen en schenkingen worden op dezelfde manier belast, om al te gemakkelijke ontwijking te voorkomen. Daar wordt ook in de berekening aan vastgehouden, het gaat dus om de erf- en schenkbelasting.

deze belastingsoort 'gedragseffecten' te verwachten zijn. Hoe hoger het tarief, hoe meer moeite zal worden ondernomen om de erfbelasting te ontwijken.